

ANVÄNDARGUIDE

VITAL & TALANDE TANGENTBORD

fd.

INNEHÅLL

1. KOM IGÅNG MED VITAL

- 1.1. Vad är ViTal?
- 1.2. Vem behöver ViTal?
- 1.3. Hur kan ViTal användas i skolan?
- 1.4. Hur får jag eleverna att börja använda ViTal?

2. KOM IGÅNG MED VITAL

- 2.1. Hur man startar ViTal
- 2.2. Verktygsfältet "Läshjälpen"
- 2.3. Förklaring av ikonerna på Läshjälpen
 - 2.3.1. Ikoner: Uppläsning av text
 - 2.3.2. Ikoner: Röstverktyg
 - 2.3.3. Ikoner: Läsastighet
 - 2.3.4. Ikoner: Administration
 - 2.3.5. Ikoner: Användarprofiler
 - 2.3.6. Ikoner: Ljudinspelning
- 2.4. Ändra på Läshjälpens ikoner
 - 2.4.1. Ändra storlek på ikonerna
 - 2.4.2. Ändra ordning på ikonerna
- 2.5. Hur man flyttar på Läshjälpen
- 2.6. Kortkommandon i ViTal

3. INSTÄLLNINGAR I VITAL

3.1. Inställningar för ljudning (via Talande Tangentbord)

3.2. Inställningar för uppläsning av text

3.2.1. Läs ord för ord

3.2.2. Läs mening för mening

3.2.3. Ändra läshastighet

3.3. Hur man byter röst i ViTal

3.4. Växla mellan Svenska & Engelska

4. LJUDINSPELNING

4.1. Hur man sparar uppläst text som MP3

4.2. Inställningar för ljudinspelning

5. LÄS TEXT PÅ INTERNET

5.1. Läs hemsidor med "Skärmläsaren"

5.2. Inställningar för "Skärmläsaren"

6. DOKUMENTATION & SUPPORT

1. INTRODUKTION

1.1 Vad är ViTal?

ViTal är ett läs- och skrivverktyg med inbyggd talsyntes. På begriplig svenska innebär detta att ViTal är ett program som kan läsa upp datortext med verklighetstroget tal. Var lugn – det hela låter mer komplicerat än vad det är.

De flesta har redan kommit i kontakt med en talsyntes flera gånger tidigare. Prova själv att ringa ett samtal till banken eller boka en biljett hos SJ – den som svarar i andra änden är oftast en talsyntesröst. Vad ViTal har gjort är att anpassa denna teknologi till skolans värld, i form av ett hjälpmedel för elever med läs- och skrivsvårigheter.

1.2 Vem behöver ViTal?

Hur bör man hjälpa elever med läs- och skrivsvårigheter?

Den frågan har naturligtvis många svar, men ett sätt att underlätta är att använda sig av ViTal i undervisningen. När eleven skriver och samtidigt hör vad som skrivs blir det mycket lättare att upptäcka om ett ord eller en bokstav "faller bort". Elever som har lätt för att tappa bort sig när de läser själva kan få texten uppläst med ViTal, samtidigt som de följer med i texten.

Varje elev är fortfarande unik. Därför går det att skraddarsy programmet så att olika elever får sina egna profiler, med individuella inställningar. Kalle kanske vill att rösten "Elin" skall läsa upp hans text, medan Anna hellre vill lyssna till rösten "Erik".

1.3 Hur får jag mina elever att börja använda ViTal?

A och O med alla datorprogram som hjälpmedel är att du först måste lära dig grunderna själv, för att sedan kunna lära eleven hur man använder det.

ViTal är inte något undantag, även om dagens elever oftast har hunnit skaffa sig datorvana redan i unga åldrar. Det viktigaste med ViTal är att pedagogen gör de inställningar som passar varje elev bäst. Att använda programmet kommer de flesta elever att klara av helt på egen hand, men de *bör* inte kunna ändra inställningarna själva.

En annan viktig aspekt är att ViTal endast bör användas av elever med någon form av svårighet som berör läsning och/eller skrivning. När en elev utan svårigheter får tag på programmet är det oftast roligt att "leka" med rösterna, vilket kan skapa en ljudbild som är allt annat än angenäm i klassrummet. Har ni flera elever och flera datorer kan det därför vara en god idé att låta eleverna som behöver använda ViTal jobba med hörlurar.

2. KOM IGÅNG MED VITAl

2.1 Hur man startar ViTal

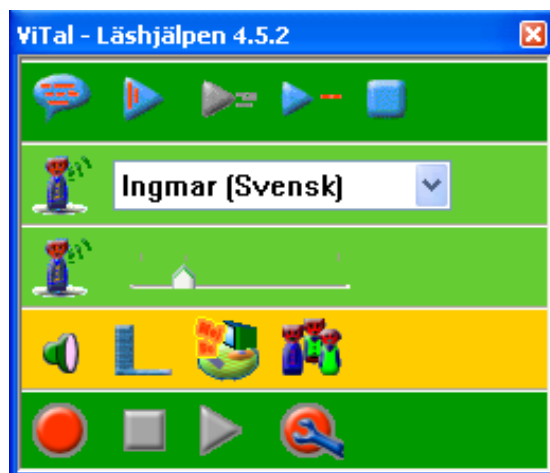
ViTal går att starta både via ikonen på skrivbordet och från Windows startmeny. När du startar programmet öppnas ett verktygsfält som kallas "Läshjälpen".

När ViTal startar lägger det alltid till en ikon i "systemfältet". Det är den del av Windows som finns i den nedre högra delen av skärmen där bl.a. klockan visas. Ikonen ser ut som på bilden ovan och genom att högerklicka på denna ikon går det att nå alla programmets inställningar.

2.2 Verktögsfältet "Läshjälpen"

För att underlätta i läs- och skrivprocessen har ViTal ett eget verktygsfält som går att använda i alla Windowsprogram. Detta verktygsfält bär namnet "Läshjälpen" och ser ut på följande vis:

2.3 Förklaring av ikonerna på Lashjälpen

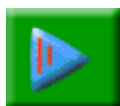
Varje ikon har en egen textförklaring, som visas när man för muspekaren över ikonerna. För att texten skall visas behöver Lashjälpens fönster vara "aktivt", d.v.s. man behöver ha klickat på verktygsfältet först.

2.3.1 Ikoner för uppläsning av text

Läs markerad text.
Förinställt kortkommando är F6.

Läs text från markören framåt
Förinställt kortkommando är F10.

Läs meningen från markören framåt
Saknar förinställt kortkommando.

Läs raden från markören framåt
Förinställt kortkommando är F8.

Avbryt uppläsning
Förinställt kortkommando är F9.

2.3.2 Ikoner: Röstverktyg

Redigera röster
Öppnar menyn för röstinställningar där du bl.a. kan ändra hastighet och uttal.

Välj uppläsare för text
Rullgardinsmeny där du enkelt växlar mellan olika röster.

2.3.3 Ikoner: Lashastighet

Redigera röster

Samma som för "Röstverktyg", d.v.s. öppnar menyn för röstinställningar.

Justera lashastighet

Reglage för att ändra lashastighet för den valda rösten.

2.3.4 Ikoner: Administration

Ljud på/av

Klicka här för att stänga av eller sätta på ljudet.

Skärmläsaren på/av

Klicka här för att stänga av eller sätta på skärmläsningfunktionen.

Visa ViTals huvudmeny

Klicka här för att visa själva huvudmenyn i programmet.

Röster

Öppnar upp menyn för röstinställningar.

2.3.5 Ikoner: Användarprofiler

Redigera användarprofiler

Öppnar upp en meny med inställningar för användarprofiler.

Välj konfiguration

Här kan du enkelt växla mellan olika användarprofiler.

2.3.6 Ikoner: Ljudinspelning

Påbörja inspelning

Klicka här och tryck sedan på **F6** för att börja spela in markerad text.

Stoppa inspelning

Klicka här för att avsluta en inspelning.

Spela upp inspelning

Klicka här för att spela upp ljudfilen.

Inställningar för ljudinspelning

Öppnar menyn för ljudinspelning, där man bl.a. kan välja filformat och filstorlek.

2.4 Ändra på Läshjälpens ikoner

Som standard visas bara en bråkdel av alla ikoner på Läshjälpen. Användaren kan sedan själv välja att lägga till eller ta bort ikoner genom att högerklicka på Läshjälpen och bocka för de funktioner som är önskvärda.

2.4.1 Ändra storlek på ikonerna

Om du vill ändra storlek på ikonerna gör du detta genom att högerklicka på Läshjälpen och välja storlek från menyn som dyker upp. Det finns tre olika storlekar; liten, normal och stor.

2.4.2 Ändra ordning på ikonerna

Om du vill ändra ordning på ikonerna gör du detta genom att klicka på Läshjälpen och hålla musknappen nedtryckt samtidigt som du drar antingen åt sidan eller nedåt. Verktysfältet kommer då att "byggas ut" i vertikal eller horisontell riktning.

☒	Uppläsning
☒	Röstverktyg
☒	Läshastighet
☒	Administration
☒	Användarprofiler
☒	Spela in
☒	Stäng
☒	Med namn
☐	Överst på skärm
☐	Nederst på skärm
☐	Stor
☐	Normal
☒	Liten
☒	ViTal Läshjälpen
☐	Läsverktyg
	Stäng ViTal

2.5 Hur man flyttar på Lëshjälpen

Att flytta på Lëshjälpen är inte svårare än att klicka på verktygsfältet och hålla musknappen nedtryckt. Flytta sedan verktygsfältet till önskvärd plats och släpp musknappen. Vill man gå det även att "låsa" Lëshjälpen till sin nuvarande placering, genom att högerklicka på verktygsfältet och välja detta från menyn.

2.6 Kortkommandon i ViTal

ViTal går att styra med hjälp av s.k. "kortkommandon". Dessa går att ställa in via menyn "Visa ViTal", där man klickar på knappen "Kortkommandon".

Som standardinställnin använder ViTal sig av följande kortkommandon:

F6	-	Läs markerad text
F10	-	Läs text från markören framåt
F8	-	Läs raden från markören framåt
F9	-	Avbryt uppläsningen
F11	-	Skärmläsaren (på/av)
F3	-	Växla "favoritröst" (inställt att växla mellan svenska / engelska)

3. INSTÄLLNINGAR I VITAL

3.1 Inställningar för ljudning (via Talande Tangentbord)

Ljudning aktiveras med Talande Tangentbord, som startas via ikonen på skrivbordet eller Windows startmeny (i samma mapp som ViTal). När programmet har startats kommer ljudning att ske av alla bokstavs- och sifvertangenter. Avsluta programmet när du inte längre vill använda dig av ljudningsfunktionen.

Man kan välja mellan tre svenska röster (barn, kvinna & man) samt kvinnlig engelsk röst.

WARNING! Aktivera inte ljudning vid inskrivning av lösenord!

3.2 Inställningar för uppläsning

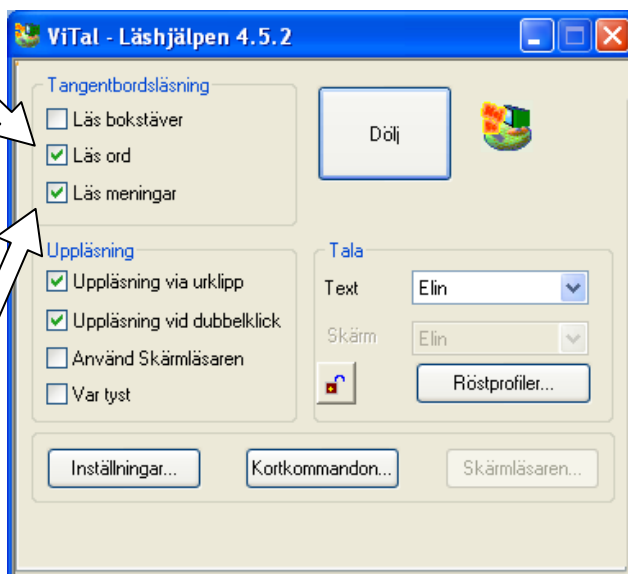
När man skriver text i exempelvis MS Word läser ViTal upp det som skrivs. Det går att ställa in så att ViTal läser ord för ord och/eller hela meningar. Dessa inställningar finns i huvudmenyn, som du får fram genom att högerklicka på 🗺️-ikonen nere till höger och sedan välja "Visa ViTal". Det går även att få upp huvudmenyn via Lashjälpen (se 1.3.4).

3.2.1 Läs ord för ord

Använd denna inställning om du vill att ViTal skall läsa upp orden samtidigt som man skriver.

3.2.2 Läs mening för mening

Använd denna inställning om du vill att ViTal skall läsa upp hela meningar, efter det att man sätter punkt.

3.2.3 Ändra läshastighet

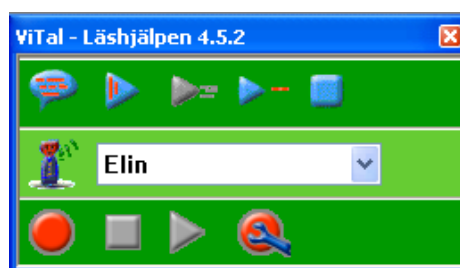
Det går att ändra läshastigheten på två olika sätt. Enklast är att justera hastigheten via Lashjälpen, genom att ändra på stapeln i ikonen för "Läshastighet" (se 1.3.3).

Det går även att justera hastigheten via "Redigera röst"-menyn som antingen öppnas från Lashjälpen eller genom att högerklicka på 🗨️-ikonen nere till höger på skärmen och välja alternativet "Redigera röst" från menyn.

3.3 Hur man byter röst i ViTal

Att byta mellan olika röster är enklast via Lashjälpens "Röstverktyg" (se 1.3.2). Välj den röst du vill använda från rullgardinsmenyn.

Det går även att ändra röst via menyn "Röstprofiler" som du får fram genom att högerklicka på 🗨️-ikonen i nedre högra delen av skärmen.

3.4 Växla mellan Svenska & Engelska

F3 används för att växla mellan svensk- och engelsk röst. Detta är standardinställning i version 4.5.5 och framåt. Om det inte fungerar ändrar du lätt detta kortkommando på egen hand (se 2.6)

Som standard växlar programmet mellan de svenska rösterna "Elin" och "Erik" samt de brittiska rösterna "Peter" och "Lucy".

Det går att byta ut eller ta bort någon av dessa röster i menyn "Röstprofiler". De röster som programmet växlar mellan kallas "Favoritröster" och är markerade i listan med en grön prick. Genom att klicka i dessa fält kan du själv bestämma vilka som skall vara just dina favoritröster.

Det går att ändra kortkommando för att växla röst i menyn "Kortkommandon" (se 1.6).

4. LJUDINSPELNING

4.1 Hur man sparar uppläst text som MP3

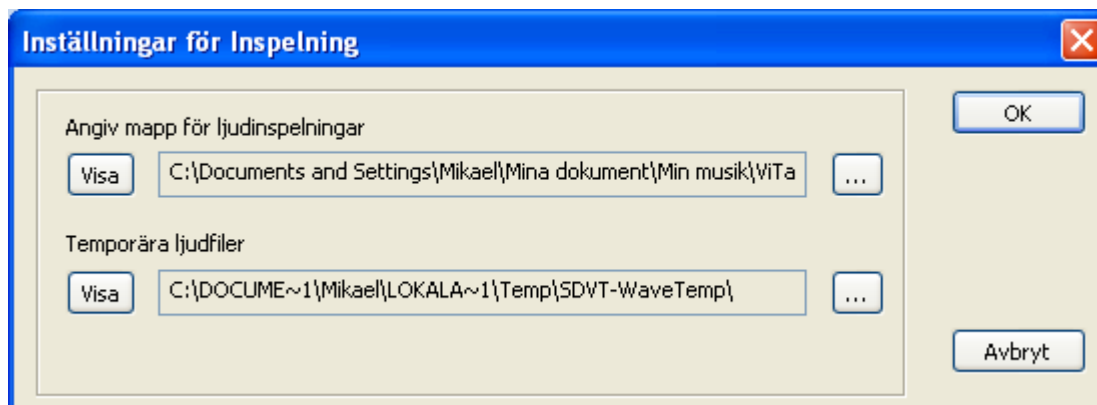
ViTal har möjlighet att spara den text som läses upp som ljudfiler. Det går att spara både som Wave och MP3. Detta hanteras uteslutande via Läshjälpens ikoner för ljudinspelning (se 1.3.6).

Gör följande för att skapa en ljudfil:

1. Markera den text du vill spela in. Tryck på **F6**.
2. Klicka på -ikonen och vänta till dess att den har slutat blinka.
3. Klicka på -ikonen för att spara ljudfilen.
4. Om du vill spela upp din nya ljudfil klickar du på

4.2 Inställningar för ljudinspelning

ViTal sparar automatiskt ljudfilerna på den plats som står angiven i det översta fältet i inställningarna för ljudinspelning. Dessa når du via -ikonen på Läshjälpen. Menyn ser ut på som på bilden nedan:

5. LÄS TEXT PÅ INTERNET

5.1 Läs hemsidor med "Skärmläsaren"

För att läsa text från hemsidor på internet använder man funktionen som kallas "Skärmläsaren". Denna aktiveras via Läshjälpen eller huvudmenyn, som du når genom att högerklicka på 🌐-ikonen och välja "Visa ViTal" från menyn.

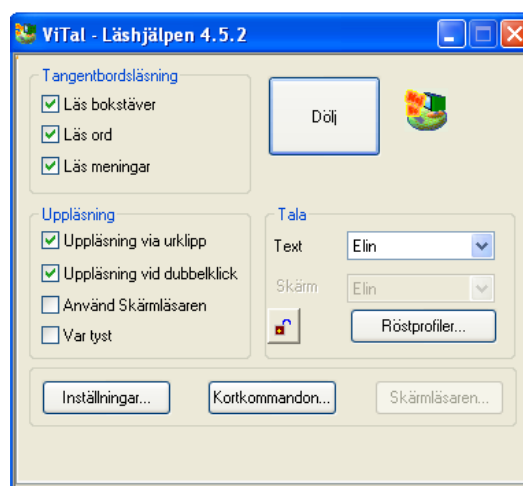
Skärmläsaren läser normalt sett upp det som muspekaren pekar på. Vill du läsa ett stycke från en hemsida placerar du muspekaren över texten och låter den sedan stå still. Rör man för mycket på muspekaren kommer ViTal att börja läsa nya texter. Det är därför viktigt att låta muspekaren "vila" på texten som skall läsas upp.

5.2 Inställningar för "Skärmläsaren"

Inställningarna når du via huvudmenyn (se ovan). Man kan bara göra ändringar så länge som "Använd Skärmläsaren" är ikryssad.

Rösten som används av Skärmläsaren anges i fältet "Skärm". Om detta fält är grått behöver du klicka på det lilla hänglåset innan du kan ändra röst.

Genom att klicka på knappen "Skärmläsaren" kan du ange vad och hur du vill att ViTal skall läsa upp text med skärmläsarfunktionen.

6. DOKUMENTATION & SUPPORT

Detta dokument visar bara de mest grundläggande funktionerna i ViTal-programmet. För mer information hänvisar vi till manualerna som medföljer programmen, samt vår hemsida och vår speciella supportssida för dessa program www.talsyntes.com.

Om du kör fast...

Ibland händer det att man kör fast och behöver hjälp. Oroa dig inte om du inte hittar svaret på din fråga i manualen - vi erbjuder gratis support via internet, e-post och telefon under alla årets veckodagar.

Vår support arbetar aktivt med att ta fram nytt, interaktivt material som visar möjligheterna med talsyntes. Hemsidan www.talsyntes.com kommer att verka som en särskild resurs med nyheter, support och interaktivt material som rör ViTal. Vi har redan nu flera videofilmer som bl.a. visar hur man installerar och aktiverar programmet.

Det går naturligtvis även att ladda ner instruktioner, manualer och guider som PDF.

Behöver du kontakta vår support når du oss enklast via:

Allmän support	031-769 55 60	(Alla veckodagar, 08-16)
Teknisk support	031-769 55 65	(Alla veckodagar, 09-16)
Support e-post	support@frolundadata.se	
Support via WWW	http://www.talsyntes.com http://www.frolundadata.se	